

inanana karşı düzenledikleri hileler mekr kökünden türeyen fiillerle ifade edilerek bu tür hilelerin yalnız sahiplerine zarar vereceği, Allah'ın bunları tesirsiz hale getireceği ve sahiplerini cezalandıracağı bildirilmiştir (el-En'âm 6/123-124; en-Nahl 16/26, 45; Fâtır 35/10, 42-43; el-Mû'min 40/45). Kur'an-ı Kerim'de Cenâb-ı Hakk'a izâfe edilen mekr kavramı inkârcıların Allah'a ve O'nun âyetlerine, Semûd kavminin Sâlih peygambere, yahudilerin Hz. İsâ'ya ve müşriklerin Hz. Peygamber'e karşı tertipedikleri hile ve tuzakları takip etmekte olup hiçbir âyetle mekr iptidâen Allah'a nisbet edilmemiştir. Bu durum ilâhî mekrin Cenâb-ı Hak tarafından başlatılan bir eylem olmadığını, inkârcı, zalim ve münafıkların hile ve tuzaklarının onların aleyhine çevrilmesi konumunda bulunduğunu gösterir. Ebû'l-Bekâ, Kur'an'da yer alan her mekrin amel ve fiil niteliği taşıdığını söylerken kötü tiplerin teşebbüslerini ve Allah'ın buna karşılık vermesini kasdetmiş olmalıdır (el-Külliyyât, s. 803). Kur'an'da mânaları ve Allah'a nisbetleri açısından mekre benzeyen iki kavramdan biri *keyd*, diğeri *hud'*adır. *Keyd* dört âyetle doğrudan Allah'a izâfe edilmiş, bir âyetle O'nun kâfirlerin hile ve tuzaklarını boşa çıkardığı belirtilmiş, bir âyetle de kıyamet günü tasvir edilirken ilâhî gerçekleri yalan sayanların ellerinden gelecek bir hünerleri varsa onu Allah'a karşı kullanmaktan geri durmamaları istenmiştir (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "kyd" md.). *Hud'*a da, "Münafıklar Allah'ı kandırmaya çalışıyorlar, halbuki O oyunlarını başlarına çevirmektedir" meâlindeki âyetle (en-Nisâ 4/142) Cenâb-ı Hakk'a nisbet edilmiştir. Mokr kavramı bir hadiste Allah'a izâfe edilmiştir. İbn Abbas'tan gelen rivayete göre Hz. Peygamber'in dualarının birinde şu ifadeler yer almaktadır: "Rabbim, bana yardım et! Aleyhimde olan kimseye değil bana zafer ver, düşmanıma değil bana yönelebilecek hileleri dağıt, yolumun önüne tuzak kurulmasına izin verme" (Ebû Dâvûd, "Vitr", 25; Tirmizî, "Da'avât", 102; İbn Mâce, "Du'â", 2).

Dil âlimleriyle müfessirler Kur'an'da Allah'ın fiilleri hakkında geçen mekr, *keyd*, *hud'*a, ayrıca istihza ve suhriyye (alay etme; el-Bakara 2/14-15; et-Tevbe 9/79) gibi kavramların sözlük anlamlarının Cenâb-ı Hakk'a izâfe edilemeyeceğini belirtirler. Taberî Kur'an'daki bu tür kavramlara verilebilecek mânaları şöyle sıralamaktadır: a) Âhirette münafıklara uygulanacak muamelede görüldüğü üzere bazılarının kur-

tuluşa ermiş kimselerin işlemleri uygulanmaya başlandığı bir sırada durumları değiştirilerek cehenneme sürüklenmeleri (el-Hadîd 57/13-15). b) Hile ve tuzaklarının sonuçta sahiplerinin aleyhine dönmesi. c) Hile yapanların başvurdukları hileli yol sebebiyle Allah tarafından cezalandırılması. Kur'an'da bu ceza işlenen fiille ilgili olarak mekr tabiriyle anılmış, bu suretle ifadede âhenk sağlanmıştır. "Kötülüğün cezası kötülüktür" denildiği gibi, "Hile yapana hile ile karşılık verilir" de denilir. Bu örneklerde sözü edilen mukabil davranışlar kötülük, tecavüz ve hile niteliğinde değildir. d) Münafık tipindeki münkirler dünyada mümin görünmek suretiyle inananları aldatmış ve mümin olmanın imkânlarından faydalanmış, âhirette de huzur içinde olacaklarını zannetmişlerdir. Halbuki Allah onların âhiret hayatını gerçek durumlarına göre belirlemiş ve onların ebedî olarak cehennemde kalmalarına hükmetmiştir. Taberî bunlardan sonuncu yorumu tercih etmiştir (Câmi'u'l-beyân, I, 191-194). Ebû Mansûr el-Mâtürîdî ise bu tür kavramların "aynıyla veya benzeriyle cezalandırma" mânası taşıdığını belirtep Taberî'nin seçtiği yorumu zikretmekte, ayrıca bazı âlimlerin gerçek mânada istihzanın bile Allah'a izâfe edilebileceğini söylediğini nakletmektedir; çünkü onlara göre tekebbür gibi istihzanın da kula yakışmadığı halde Allah hakkında kullanılması mümkündür. Mâtürîdî'nin kendisi ceza yorumunu tercih etmiştir (Te'vilâtü'l-Kur'an, vr. 4^b-5^a, 80^a). Zemahşerî, Fahreddin er-Râzî ve diğer müfessirler de benzer yorumlar yapmışlardır. Mokr, iyi niyetli ve dürüst davranışlı olmayan bazı kimselere dünya nimetlerinin bolca verilmesi ve dolaylı bir şekilde uhrevî sorumluluklarının arttırılması anlamında da kullanılmıştır (Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "mkr" md.; *et-Ta'rifât*, "mkr" md.).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "h'd'a", "hz'e", "kyd", "mkr", "şhr" md.leri; *Lisânü'l-'Arab*, "h'd'a", "hz'e", "kyd", "mkr", "şhr" md.leri; *et-Ta'rifât*, "mkr" md.; *Kâmus Tercümesi*, II, 687; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "mkr", "kyd" md.leri; Ebû Dâvûd, "Vitr", 25; Tirmizî, "Da'avât", 102; İbn Mâce, "Du'a", 2; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkı Cemil el-Attâr), Beyrut 1415/1995, I, 191-194; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 40, vr. 4^b-5^a, 80^a; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 66-67; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, Beyrut 1410/1990, I, 77-78; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyyât*, s. 803; Elmalılı, *Hak Dini*, I, 240-242; II, 1111.

MEKRUH

(المكروه)

Şâriin yapılmasını kesin ve bağlayıcı olmayan bir tarzda istediği fiil anlamında usûl-i fıkıh terimi.

Sözlükte "çirkin bulmak, kötü görmek, istememek; meşakkat, sıkıntı, zorluk" gibi anlamlara gelen *kerh* (*kürh*, *kerâhet*, *kerâhiyyet*) kökünden türeyen *mekrûh* kelimesi "içerisinde zorluk ve sıkıntı bulunan, hoş gitmeyen, çirkin ve kötü görülen şey" demektir. "Kerh" ve "kürh"ün aynı mânaya geldiğini söyleyenlerin yanı sıra bunlar arasında farklılığın bulunduğunu belirten dilciler de vardır. *Kerh*, insanın dıştan gelen baskı sonucunda katlanmak zorunda kaldığı meşakkatî, *kürh* ise kendi iradesiyle katlandığı hoş olmayan bir durumu ifade eder. Bu da tabiatı itibarıyla hoşlanmadığı ve akıl yahut dinin hükmü açısından tasvip etmediği hususlar olmak üzere iki türlüdür. Dolayısıyla bir kimsenin aynı şey için, "Bunu istiyorum, fakat kerih görüyorum" dediğinde, "Mizaç olarak onu istiyorum, ancak aklı veya şer'i bakımdan hoş görmüyorum" anlamını ya da bunun aksini kasdetmesi mümkündür. Aynı kökten türeyen *kerih* "çirkin görülmüş, hoş gitmeyen şey", *ikrah* da "bir kimseyi istemediği ve hoşlanmadığı bir fiili yapmaya zorlamak" anlamına gelir. Usûl-i fıkıh terimi olarak mekruh genellikle "şâriin yapılmasını kesin ve bağlayıcı olmayan bir tarzda istediği fiil" şeklinde tarif edilir. Ayrıca fûrû-i fıkıh kitaplarında bazı haram, mekruh ve helâl fiillerin ele alındığı bölümlere "kitâbü'l-kerâhiyye ve'l-istihşân" adı verilir.

Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde *kerh* kökünden türemiş kelimelerin sözlük anlamlarında sıkça kullanıldığı görülmektedir (Wensinck, *el-Mu'cem*, "krh" md.; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "krh" md.). Mekruh ise sadece, "Bütün bu sayılanların kötü olanları rabbinin nezdinde çirkindir" meâlindeki âyetle geçer (el-İsrâ 17/38). Bundan önceki âyetlerde Allah katında hoş gitmeyen ve çirkin görülen davranışlar geçim endişesiyle çocukları öldürmek, zinaya yaklaşmak, haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın saygın kıldığını cana kıymak, yetimin malını haksız yere yemek, ölçüye ve tartıya riayet etmemek, hakkında bilgi sahibi olunmayan şeyin ardına düşmek, yeryüzünde böbürlenerek yürümek şeklinde sayılmıştır (el-İsrâ 17/31-37).

İlk dönem İslâm âlimlerinden bazıları-
nın bir davranışın dinî hükmünü belirtir-
ken kullandıkları, "Bu mekruhtur; bunu
çirkın görürüm" şeklindeki ifadelerde
mekruh kelimesinin ve aynı kökten türe-
yen fiillerin yerleşik fıkıh usulü terminolo-
jisinde kısmen haram, kısmen de mek-
ruh terimleriyle belirtilen durumları kar-
şıladığı görülür. Fıkıh usulünde "teklifi
hüküm" başlığı altında şâriin mükellef-
ten bir işi yapıp yapmamasını istemesi
veya onu serbest bırakması beş ana ihtimale
göre ele alınır. Kesin ve bağlayıcı
tarzda yapılmasını istedikleri vâcip (farz),
kesin ve bağlayıcı olmaksızın yapılmasını
istedikleri mendup, kesin ve bağlayıcı
tarzda yapılmamasını istedikleri haram,
kesin ve bağlayıcı olmaksızın yapılma-
masını istedikleri mekruh ve serbest bır-
aktıkları mubah terimiyle ifade edilir. Şâfiî
mezhebine mensup usulcülerce (mütekellimîn)
şâriin mükelleflerin fiillerine ilişkin hitabı,
Hanefî usulcülerince (fukaha) bu hitabın sonu-
cu hüküm olarak nitelendirildiğinden birinci
gruptakilere göre şâriin bir fiilin yapılma-
masını kesin ve bağlayıcı olmayan bir tarzda
istemesi (mekruh kılması), ikinci gruptaki-
lere göre böyle bir hitabın sonucu (o fiilin
mekruh olması) hükümdür; fakat Arapça'da
her iki anlamı belirtmek üzere "kerâhe"
kelimesi kullanılır. Buna karşılık meselâ
haramda fiilin yapılmasını kesin ve bağlayıcı
tarzda isteyen hitap "tah-rîm", bu hitabın sonu-
cu ise "hurmet" olarak adlandırılır (bk. EF'ÂL-İ
MÜKELLEFİN; HÜKÜM).

Mekruh lafzının fakihler arasında farklı
mânalarda kullanıldığını belirten Gazzâlî
bunları şöyle açıklar: 1. "Haram kılınan
(mahzûr)" anlamında. İmam Şâfiî çok de-
fa, "Bunu kerih görüyorum" derken ha-
ramlığı kastetmiştir. 2. "Tenzihen yasak-
lanan" anlamında. Bu mânada mekruh,
yapılmasına ceza verilme de bir fiilin
terkedilmesinin işlenmesinden daha iyi
olduğunu belirten bir kavramdır. 3. "Ya-
saklanmış olmasa da en uygun olanın
terkedilmesi (terkü'l-evlâ)" anlamında.
Meselâ kuşluk namazının kılınmaması-
nın mekruh sayılması bu hususta bir ya-
saklama bulunmasından dolayı değil fa-
ziletinin büyüklüğü sebebiyledir. 4. "Ha-
ram kılındığında şüphe ve tereddüt bu-
lunan" anlamında. Meselâ yırtıcı hayvan-
ların etini yemek böyledir. Ancak bu an-
lamdaki mekruhlara ihtihada açıktır. Eğer
bir müctehidin ihtihadı kendisini söz ko-
nusu fiilin haram olduğu sonucuna götü-
rürse bu onun açısından haram iken ic-

tihadı helâl olduğu sonucuna ulaştıran
müctehid açısından helâl sayılır ve artık
bunu mekruh addetmenin anlamı kal-
maz. Fakat karşı görüş sahibinin bu ka-
naati müctehidin kalbinde haramlık şüp-
hesi meydana getirdiği takdirde kendi
galip zannı helâllik yönünde olsa bile bu
fiil için kerâhet kelimesinin kullanılması
sıkınca yoktur. Nitekim Hz. Pey-
gamber, "Günah kalbin rahatsızlık duy-
masıdır" (Müttaki el-Hindî, III, 44) buyur-
muştur (el-Müstasfâ, I, 66-67). Gazzâlî'nin
mekruhun anlamıyla ilgili bu açıklamaları
Fahreddin er-Râzî, Seyfeddin el-Âmidî, İb-
nû'l-Hâcib, Zerkeşî ve Şevkânî gibi usul-
cüler tarafından benzer ifadelerle nakle-
dilmişdir. Fıkıh usulünde genellikle mek-
ruh terimiyle kastedilen, Gazzâlî'nin say-
dığı anlamlardan ikincisi yani tenzihen
yasaklananlardır. Bu da dinen kesin bir
yasağa konu olmayıp ilgili delillerden ter-
kedilmesinin işlenmesinden daha iyi ol-
duğu anlaşılan durumları belirtmektedir.
Zerkeşî "terkü'l-evlâ" (hilâfû'l-evlâ) adı ve-
rilen durumların usulcülerce ihmal edil-
diğini ve fakihlerce ele alındığını, fakat
çoğunluğun kerâhet ile ibâha arasında
yer alan bu durumların mekruh olarak
nitelenmesine karşı çıktığını belirttikten
sonra esasen bunun da -sünnetin de-
recelendirilmesindeki gibi- mekruhun
kısmılarından sayılması gerektiğini, aksi
halde yerleşik beşli teklifi hüküm ayırı-
mının bozulacağını söyler. Usul eserle-
rinde mekruhun mahiyetini belirlemeye
yönelik incelemeler daha çok bunun ya-
saklanmış bir fiil sayılıp sayılmayacağı,
onu işlemenin mâsiyet ve günah olup ol-
madığı ve bu tür fiillerin kabih olarak
nitelenip nitelenemeyeceği tartışmaları
üzerinden yürütülmekte, bunun simet-
riği kabul edilen mendup teriminin ince-
lenmesi esnasında belirtilen görüş ve
gerekçelere atıf yapılmaktadır. Mu'tezile
âlimleri ise mekruhu "terkedilmesinde
herhangi bir maslahat bulunan fiil" şek-
linde tanımlamışlardır (Tehânevî, II, 1281;
Zerkeşî, I, 296-303).

Şâriin bir fiilin yapılmasını kesin
olarak yasaklamaksızın istemesi değişik
şekillerde olabilir; bunların başlıcaları
şunlardır: 1. Kesin yasak anlamına ge-
lmeyecek bir bağlamda "kerâhe" lafzını
kullanması. Meselâ Hz. Peygamber'in,
"Allah analara saygısızlık göstermeyi, kız
çocuklarını diri diri gömmeyi -ödenmesi
gereken hakkı- önlemeyi ve -hak edilme-
yen şeyi- istemeyi haram kılmıştır. Onun
bunun dediklerini aktararak vakit geçi-
rmeyi, çok soru sormayı ve malı boşa har-

camayı da sizin için mekruh görmüştür"
(farklı lafızlarla bk. Dârimî, "Rikâk", 38;
Buhârî, "Zekât", 53, "Rikâk", 22; Müslim,
"Aşkîye", 10, 13, 14) meâlindeki hadisi-
nin son cümlesinde "kerâhe" kökünden
türemiş bir fiil kullanılmıştır. 2. Yasakla-
yıcı bir sığa kullanmakla beraber bunun
haramlığı değil mekruhluluğu ifade ettiğ-i-
ni gösteren başka bir delil (karîne) bulun-
ması. Meselâ, "Ey iman edenler! Cuma
günü namaz için çağrıldığı (ezan okundu-
ğu) zaman hemen Allah'ı anmaya koşun
ve alışverişi bırakın" (el-Cum'a 62/9) me-
âlindeki âyette geçen "alışverişi bırakın"
emri aslında "alışveriş yapmayın" mânâ-
sına gelen, yani cuma namazı sırasında
bu işi yasaklayan bir ifadedir. Ancak baş-
ka deliller ve bağlam, bu yasağın bizzat
alım satımın kötü görülmesi sebebine
değil mükellefi cuma namazının edasın-
dan alıkoyması gerekçesine bağlı oldu-
ğunu göstermektedir. 3. Bir fiilin yapıl-
mamasını özendirici ifade kullanması.
Meselâ, "Mehir (veya nikâhın) en iyisi
kolay olanıdır" (Ebû Dâvûd, "Nikâh", 31)
meâlindeki hadiste mehirde kolaylaştır-
ma yolunun özendirilmesi zıt anlamıyla
mehir miktarında aşırıya gitmenin mek-
ruh olduğunu göstermektedir.

Mekruh bir fiilin işlenmesi fakihlerin
çoğunluğuna göre cezayı gerektirmez,
fakat kınanan (müslümana yakışmayan) bir
davranış sayılır; bu tür fiilleri Allah rızâsı
için terkeden kimse övgüye lâyık olur ve
sevabı hak eder. Hanefî fakihleri ise mek-
ruhu "tah-rîmen" ve "tenzihen" kısımları-
na ayırıp hükmünü de buna göre belirle-
meye çalışmışlardır. Tah-rîmen mekruh
şâriin yapılmasını kesin ve bağlayıcı
tarzda istediği, ancak bu talebin haber-i
vâhid gibi zannî bir delille sabit olduğu
durumları ifade eder. Bu tür mekruh ha-
rama yakın ve vâcibin simetriği kabul
edildiğinden işlenmesinin vâcibin terkin-
de olduğu gibi cezayı gerektireceği belir-
tilir. Tah-rîmen mekruha, başkalarının
devam etmekte olan akid müzakeresine
katılıp yeni bir teklif yapmak, başkasının
evlenme teklifi üzerine evlenme teklifin-
de bulunmak fiilleri örnek verilebilir. Çün-
kü Hz. Peygamber böyle davranışlardan
sakınmayı kesin ve bağlayıcı tarzda iste-
miştir (farklı lafızlarla bk. Buhârî, "Ni-
kâh", 4; Müslim, "Büyû", 8, "Nikâh", 38,
49, 52, 54, 56). Ancak bu talep zannî bir
delil olan haber-i vâhidle sabit olduğu için
fiil haram değil tah-rîmen mekruh sayıl-
mıştır. Tenzihen mekruh ise şâriin yapıl-
masını kesin ve bağlayıcı olmayan bir
tarzda istediği fiildir; helâle yakın sayıl-

diğinden bu fiili işlemek cezaı gerektirmezse de knanır. Allah rızası için onu terkeden kişi sevabı hak eder. Bu tür mekruha camiye gidecek kimsenin çiğ soğan ve sarımsak gibi ağır kokan şeyler yemesi örnek verilebilir. Zira Resûl-i Ekrem'in ilgili ikazından (Buhârî, "Ezân", 160; Ebû Dâvûd, "E'tîme", 41) böyle bir sonuç çıkarılmıştır (*et-Ta'rifât*, "Mekrûh" md.; Tehânevî, II, 1281; Teftâzânî, II, 126; İbnü'l-Hümâm, II, 80).

Fakihlerin çoğunluğu, konuya ilişkin şer'î delilin kat'îlik ve zannîlik durumunu değil fiili terketme talebinin kesinlik ve bağlayıcılık özelliğini dikkate aldığından kesin ve bağlayıcı tarzda yasaklanan fiile haram, böyle olmaksızın yasaklanana ise mekruh adını vermiştir. Dolayısıyla her olaya ilişkin delillerin değerlendirilmesi neticesinde farklı somut sonuçlara ulaşılabilmesi bir yana Hanefîler'in terminolojisindeki tahrîmen mekruh cumhur tarafından haram kapsamında mütalaa edilmekte, tenzîhen mekruh ise cumhurun mekruh dediğine karşılık gelmektedir. Bu anlayışın bir uzantısı olarak Hanefîler'e göre vâcip zannî delille sübût bulduğundan bunun terki de tahrîmen mekruh kapsamında değerlendirilmiştir. Öte yandan bu ayırım delilin kat'îliği-zannîliği ölçüsüne dayalı olduğu için haram inkâr küfrü gerektirdiği halde tahrîmen mekruhu inkâr böyle bir itikadî sonuca yol açmaz. Hanefî imamlarından Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'den, bütün mekruhların (mutlak zikredildiğinde mekruh kelimesinin) haramı belirttiği ve tahrîmen mekruhun harama yakınlığı değil zannî delille sabit haramlığı ifade ettiği nakledilir. Bu nakillerden onunla Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf arasında bu konuda köklü bir görüş ayrılığının bulunduğu izlenimi edinilirse de İbnü'l-Hümâm, Şeybânî'nin asıl maksadının tahrîmen mekruhu inkârın küfrü gerektirmeyeceğini vurgulamak olduğunu ve bu imamlar arasında esasa ilişkin görüş ayrılığı bulunmadığını ileri sürmektedir (krş. Üsrûşenî, sy. 3 [1986], s. 415; Sadrüşşerîa, II, 126; İbnü'l-Hümâm, II, 80; Bihârî, I, 85; İbn Âbidîn, I, 438-439).

Şâtıbî, tek tek ele alındığında mekruh sayılan fiillerin devamlı işlenmesinin âdet haline getirilmesi durumunda konuya küllî bir bakış yapılması ve bunun memnû kapsamında düşünülmesi gerektiğini savunur. Yine mekruhla haram arasında -mendupla vâcip arasındaki gibi- bir hazırlama ve hatırlatma ilişkisi bulunduğunu, yani mekruhtan kaçınma gayreti gös-

teren kişinin öncelikle haramdan uzak durma çabası içinde olacağını vurgular. Diğer taraftan mekruhların mekruh olarak yerleşebilmesi için gerek haramlarla gerekse mubahlarla denk tutulmaması gerektiğine dikkat çeker; birinci tutumun zamanla bunların haramlığı, ikinci tutumun da mubahlığı yönünde bir inancın doğmasına yol açabileceğini belirtir (*el-Muvâfakât*, I, 133, 151-152; IV, 331-332). Müctehid imamların "tahrîm" lafzından çekindikleri için zaman zaman "kerâhet" (mekruh) kavramını "haram" anlamında kullandıklarını hatırlatan İbn Kayyim el-Cevziyye de bu noktayı dikkatten kaçırın bazı mezhep mensuplarının belirtilen durumları haram değil mekruh olarak nitelemeleri sonucunda o hususlarda tenzihî bir kerâhetin, hatta terk-i evlânın söz konusu olduğu kanaatinin yaygınlaştığını, böylece dine ve müctehidlere karşı büyük bir yanlışlığın yapıldığını ifade eder (*İ'lâmü'l-muvakki'tin*, I, 39-40).

Sırf dinî sebeplerin yanında dünyevî bir maslahat sebebiyle de (kerâhe irşâdiyye) şâri' tarafından bazı fiillerin mekruh sayıldığı (Zerkeşî, I, 298) göz önüne alındığında bütün ibadet ve muâmelât bahislerinde mükellef tarafından işlenmesi hoş karşılanmayan birtakım davranışların söz konusu olabileceği tabiidir. Bu tür davranışlar genellikle fûrû'î fıkıh kitaplarında her bir ana konu içerisinde incelenir. Namaz kılınması mekruh olan vakitler, namazın mekruhları, orucun mekruhları gibi. Ayrıca yeme içme, giyim kuşam, temizlik, kadın-erkek ve karı-koca ilişkileri, alım satım gibi konularda dünyevî herhangi bir maslahat sebebiyle mekruh sayılan bazı davranışlar fıkıh ve ilmihal kitaplarının "kerâhiye ve istihsan" bölümleriyle ahlâk ve âdâb kitaplarında müstakil olarak ele alınır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "krh" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "krh" md.; *et-Ta'rifât*, "Mekrûh", md.; Tehânevî, *Keşşâf*, II, 1280-1281; Wensinck, *el-Mu'cem*, "krh" md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "krh" md.; Dârimî, "Rikâk", 38; Buhârî, "Ezân", 160, "Zekât", 53, "Nikâh", 4, "Rikâk", 22; Müslim, "Akziye", 10, 13, 14, "Nikâh", 38, 49, 52, 54, 56, "Büyû", 8; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 31, "E'tîme", 41; Gazzâlî, *el-Müstasfâ*, Bulak 1324, I, 66-67; Zemahşerî, *Esâsü'l-belâğa* (nşr. Abdürrahîm Mahmûd), Kahire 1372/1953, s. 391; Alâeddin es-Semerkandî, *Mizânü'l-uşûl* (nşr. M. Zeki Abdülber), Katar 1404/1984, s. 40-41; Fahrreddin er-Râzî, *el-Mahşûl*, Beyrut 1408/1988, I, 21; Üsrûşenî, *Kitâbü'l-Kerâhiye* (trc. Halit Ünal, *Eûlâhiyat Fakültesi Dergisi* içinde), sy. 3, Kayseri 1986, s. 415-427; Seyfeddin el-Âmidî, *el-İhkâm* (nşr. İbrahim el-Acûz), Beyrut 1405/1985, I, 106; İbnü'l-Hâcib, *Muhta-*

şar'ü'l-Müntehâ, Beyrut 1403/1983, II, 5; Sadrüşşerîa, *et-Tavzihî fi halli gâvâmizi'l-Tenkîh* (Teftâzânî, *et-Telvih* içinde), Kahire 1377/1957, II, 125-126; İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvakki'tin* (nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd), Beyrut 1973, I, 39-40; Şemseddin İbn Müflih, *el-Âdâbü's-şer'iyye ve'l-minehu'l-mer'iyye*, Kahire, ts. (Müessesetü Kurtuba), III, 374-375; Şâtıbî, *el-Muvâfakât*, I, 133, 151-152; IV, 331-332; Teftâzânî, *et-Telvih*, Kahire 1377/1957, II, 126; Zerkeşî, *el-Bahrü'l-muhtâ* (nşr. Abdülkâdir Abdullâh el-Ânî), Küveyt 1413/1992, I, 296-303; İbnü'l-Hümâm, *et-Tahrîr* (İbn Emîru Hâc, *et-Tahrîr ve'l-tahbîr* içinde), Beyrut 1403/1983, II, 80; Müttaki el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, III, 44; Bihârî, *Müşellemü's-sübût*, Kahire 1904, I, 85, 112; Şevkânî, *İrşâdü'l-fuhûl*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 6; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, I, 429, 438-439; Sava Paşa, *İslâm Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüd* (trc. Baha Arıkan), Ankara 1956, II, 260-261; M. Sellâm Medkûr, *Mebâhişü'l-hükûm 'inde'l-uşûliyyîn*, Kahire 1379/1959, s. 104-106; M. Ebû Zehre, *İslâm Hukuku Metodolojisi* (trc. Abdülkadir Şener), Ankara 1979, s. 45; Fahrettin Atar, *Fıkıh Usûlü*, İstanbul 1988, s. 128-129; Refik el-Acem, *Mevsû'atü muşalahâti uşûli'l-fikh 'inde'l-müslimîn*, Beyrut 1998, II, 1538-1542; Zekiyyüddin Şa'bân, *İslâm Hukuk İlminin Esasları* (trc. İbrahim Kâfi Dönmez), Ankara 2000, s. 250-252; Ferhat Koca, *İslam Hukuk Tarihinde Selefi Söylem: Hanbeli Mezhebi*, Ankara 2002, s. 212-213; Selahaddin Eroğlu, "Mekruh", *AÜ İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, V, Ankara 1982, s. 297-303; "Kerâhe", *Mu.F*, XXXIV, 221-224.

FERHAT KOCA

MEKS

(المكس)

İç ve dış gümrük resmi,
aşırı vergi.

Sözlükte "vergi tahsili, kesinti, gümrük resmi, bâc, fiyat indirimi, eksiklik" gibi anlamlara gelen meksin kökeni (*Lisânü'l-'Arab*, "mks" md.) Akkadca'da "vergi / resim, özellikle de duhûliye (iç gümrük) resmi, toprak bastı / ayak bastı parası, geçit akçesi" mânasındaki miksu kelimesi olmalıdır (v. Soden, II, 588-589, 652). Kelime Ârâmîce'de meksâ, İbrânîce'de mekes, Asurca'da miksu şeklinde yer alır (Gesenius, s. 493). Meks geniş anlamıyla "hesap veya kesenek, kesinti, vergi / resim" mânasına gelir; dar anlamıyla bir ülkedeki mahallî idarelerin kendi bölgelerine giren ticaret mallarından rıhtımlar, sınır gümrükleri, şehir kapıları, köprü başları, derbendler, kapanlar veya pazarlarda aldıkları duhûliye resimlerini ifade eder. Ticaret metâi için aynı ülke toprakları içinde satışa sunulacağı nihai pazara ulaşmaya kadar transit geçtiği muhtelif idarî bölgelerde ödenen mekslerin toplamı ge-